

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Н.І.Богданець-Білоskalенко про дисертацію

Деленко Валентини Богданівни «Українська дитяча література як засіб виховання толерантності у дітей дошкільного віку (друга половина XX – початок XXI ст.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Докладний аналіз дисертації Деленко Валентини Богданівни «Українська дитяча література як засіб виховання толерантності у дітей дошкільного віку (друга половина XX – початок XXI ст.)» дозволяє сформулювати узагальнені висновки про актуальність, ступінь обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірність, наукову новизну, практичну значущість, а також загальну оцінку роботи.

Динамічний розвиток сучасного суспільства, реформування освіти в Україні, інтеграція в європейський культурний простір актуалізують процеси, пов'язані з оновленням змісту і структури дошкільної, початкової, загальної середньої освіти. Важливість формування толерантності в сучасному українському суспільстві набуває все більших обертів, основи якої закладаються з першої ланки освіти як важливого підґрунтя для подальшого формування толерантної особистості, її моральності та толерантного ставлення до інших. Одним із дієвих засобів виховання толерантності у дітей дошкільного віку є твори літератури для дітей.

Важливість рецензованої дисертації підтверджується зв'язком із такими актуальними концептами наукових розвідок, як: «толерантність /інтолерантність» «виховання толерантності у дітей дошкільного віку», «комунікативне толерантне середовище закладу дошкільної освіти», «література для дітей».

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми. Композиційно робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків, що відображає перебіг та результати дослідження. Ключові положення дисертації ґрунтуються на основних засадах філософії освіти, законодавчих і нормативних документах про освіту, зокрема дошкільну.

Науковий і творчий задум авторки та етапи його реалізації представлено у вступі. Окреслимо особливості роботи. Так, у першому розділі – «Теоретичні засади виховання толерантності у дітей дошкільного віку» – здобувачка визначила й схарактеризувала теоретичні засади виховання толерантності в дітей дошкільного віку на основі компетентнісного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, цілісного, педагогічного і психологічного підходів; проаналізувала й уточнила зміст базових понять дослідження та окреслила основні етапи розвитку теорії і практики виховання толерантності у дітей дошкільного віку в другій половині ХХ – початок ХХІ ст.

Заслуговує на увагу параграф 1.1., у якому дисертантка докладно проаналізувала основні поняття дослідження, уточнила сутність деяких дефініцій та виокремила етапи розвитку виховання толерантності у дітей дошкільного віку означеного періоду - другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Схвалення заслуговує детальний аналіз стану дослідження толерантності у сучасній науці в параграфі 1.2. (с.47-53), зокрема уважний розгляд конкретних праць кожного науковця. На нашу думку, матеріал аналізу різних програм навчання і виховання в закладах дошкільної освіти доцільно було б подати у параграфі 1.2, де йдеться про стан досліджуваної проблеми в науці та дошкільній практиці.

У другому розділі – «Зміст української дитячої літератури та її значення у вихованні толерантності у дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) – В.Б.Деленко висвітлює виховний потенціал української дитячої літератури для дітей дошкільного віку, методологічні підходи до

вивчення дитячої літератури, намагалася визначити тенденції розвитку української дитячої літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття, проаналізувала зміст художніх творів як засобу виховання толерантності у дітей дошкільного віку.

Нам видається, що огляд підходів /принципів у методології вивчення дитячої літератури (с.70-74, параграфу 2.1.) є зайвим і не стосується теми дослідження, оскільки вони жодним чином не впливають на виховання толерантності у дітей дошкільного віку. Це поле діяльності літературознавців. Те саме зазначимо й щодо огляду процесу розвитку зарубіжної та української дитячої літератури на с.75-81 (цьому аспекту приділено 7 сторінок тексту). У такому випадку розділ мав би називатися «Гене́за становлення української дитячої літератури». А це не входить у визначені завдання дослідження. До того ж важко погодитися із поданим переліком дитячих творів у ХІХ ст. (с. 76) – «Чорна рада» П.Куліша, «Тарас Бульба» М.Гоголя. Складається враження, що здобувачка поверхово обізнана з колом дитячого читання і загалом становленням та розвитком дитячої літератури в Україні. Заявлений «стислий історико-педагогічний аналіз розвитку української дитячої літератури» (с. 79) не був здійснений цілісно, дисертантка його представила схематично-сегментовано.

Нам видається зайвим і матеріал про наратологічні концепти художнього дискурсу, пограниччя дитячої літератури, філософські константи (с. 83) і модернізм, постмодернізм в українській літературі (с. 85-86) та його основні риси, мовностилістичні тенденції (с. 86). Зайвим є й згадування бінарних текстів зарубіжних письменників (с.88) Ч.Діккенса, О.Дюма, В.Голдінга, П.Треверс, Ж.Верна, Л. Толкіна, К.Нестлінгер та ін., оскільки предметом дослідження є українська дитяча література, дисертація має історико-педагогічне, а не літературознавче спрямування.

Також не погоджуємося із хибним твердженням, що (с.96) «антологія поезії та прози 1920-30-их років («Розстріляного відродження») позитивно вплинула на жанри й тематику дитячої літератури, підняла її якість...».

Таблиця 2.2. потребує доповнення, оскільки перелік авторів неповний. Названі автори здебільшого пишуть для дітей молодшого та середнього шкільного віку. Варто було б додати тих, хто працює з найменшими, – О.Кротюк, Л.Пронь, Н.Поклад, С.Дерманський, І.Андрусак, Г.Фалькович, М.Савка, К. Міхаліцина та інші.

Параграфи 2.3. та 2.4. дуже добре розкривають тему дослідження, а власне, авторка аналізує твори української дитячої літератури в контексті їх використання в дошкільлі. Доречним є уведення до курсу навчальної дисципліни «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності» теми практичного заняття «Методика опрацювання творів дитячої літератури толерантної спрямованості». Проте матеріал § 2.3. (с. 124, 125-128) не стосується теми параграфа. Це зріз /огляд видавництва в Україні та тематики видань. Також зайвим є аналіз творів на с. 128-130, а згадані твори аж ніяк не входять в коло читання для дошкільників.

Заслуговує на увагу зміст третього розділу – «Перспективи використання української дитячої літератури досліджуваного періоду для підвищення ефективності виховання толерантності у дітей дошкільного віку на сучасному етапі», – у якому В.Б. Деленко висвітлює результати вивчення стану досліджуваної проблеми в практиці дошкільної освіти, пропонує методичні аспекти роботи з конкретними текстами на літературних заняттях у ЗДО.

Вартими уваги є принципи та вимоги, сформульовані авторкою для добирання педагогами творів у роботі з дошкільнятами задля виховання толерантності.

Висновки з дослідження (як до розділів так і загальні) виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію та належний рівень узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу, в них чітко простежується кореляція між метою, завданнями дослідження та всім змістом дисертації.

Заслуговують на увагу і представлені дисертанткою додатки, що сприяють повноті сприймання основного тексту.

Варто підкреслити, що результати дослідження адекватно відображені у 16 публікаціях автора й отримали належну апробацію – здобувачка взяла участь у понад 25 наукових конференціях та семінарах різного рівня.

Загалом дисертація В.Б. Деленко заслуговує на позитивну оцінку, проте вважаємо за доцільне зробити *деякі зауваження* та висловити *окремі побажання*:

1. Матеріали параграфу 1.2. (с. 39-44) доцільно було б перенести у параграф 1.1., зосередившись безпосередньо на стані дослідженої проблеми в педагогічній науці та дошкільній практиці.

2. Дисертантка інколи вдається до жонглювання термінами. Зокрема, не завжди розмежовує поняття «підхід» і «принцип», плутається у згаданих дефініціях. Так, на с. 72 вживає «історико-літературний принцип», а на с.73 - «історико-літературний підхід». Або й змішує ці поняття: «Історико-літературний принцип вивчення дитячої літератури – це підхід...».

3. На нашу думку, у роботі використано забагато цитат інших науковців (напр., с. 32, с. 33, с. 54, с. 56, с. 76 та ін.), які почасти залишаються без авторських коментарів. Через це складається враження, що інколи дисертантці бракує власних ідей.

4. Параграфи 2.1. та 2.2. варто було подати в педагогічній площині, а не літературознавчій.

5. Робота значно виграла б, якби дисертантка відобразила особливості репрезентування теми толерантності на кожному з визначених етапів у запропонованій періодизації.

Загальний висновок. Дисертація **Деленко Валентини Богданівни** «Українська дитяча література як засіб виховання толерантності у дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)» є самостійно виконаним і

завершеним авторським науковим дослідженням. Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи, теоретичне, методологічне і практичне значення її, відповідність «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 12, 13, 14), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, унесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. та за № 567 від 27.07.2016), що є підставою для присудження **Деленко Валентині Богданівні** наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

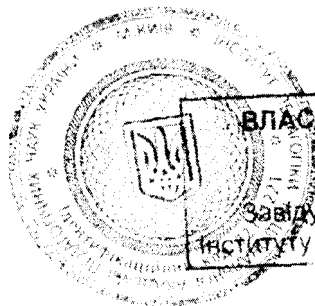
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу навчання мов

національних меншин та зарубіжної літератури

Інституту педагогіки НАПН України *Н.І. Богданець-Білоskalенко*

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
ІСТВЕРДЖУЮ
Завідувач відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

Богданець-Білоskalенко

Н.І. Богданець-Білоskalенко

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Відділ аспірантури і докторантури
Вх. № *03/09-30/34*
«*12*» *05* 20*23*р.